

נאמר של נייר

מקור

אִדֶּשׁ

אחד מהשמות הנשכחים במהירות בישראל, הוא שמו של אליהו רוד שפירא, מי שנודע לקוראים בכינויים "אִדֶּשׁ שפירא", "אִדֶּשׁ רוד" ו"אִדֶּשׁ". שפירא, יליד ליטה (1911), בוגר הגימנסיה העברית בוילקומיר ומאחר יותר מורה בגימנסיה זו, התל את קשריו עם הספרות העברית בביטאון הספרותי פתח, דרכו בא בקשרים עם חבורת הסופרים הצעירים בארץ-ישראל, שנתרכזו סביב כתובים וטורים. הוא עלה ארצה ב-1938 והשתתף עם ישראל זמורה ונתן אלתרמן בייסוד חבורת לספרות. כל חייו בארץ עסק אִדֶּשׁ שפירא (שפיר) בעשייה ספרותית, בעיקר עריכה ותרגום. אחרי פיסטוריו מהוצאת דביר שבה שימש כעורך ספרותי (פיטוריו ש' עוררו תמתיזם בקהיליה הספרותית) נפטר בתאונת-דרכים ונפטר ב-6 במאי 1974.

בימים אלה ראה אור בהוצאת-הספרים הקיבוץ המאוחד ועם עובד קובץ הכתבים של אִדֶּשׁ שפירא, קובץ המציג את שבעה עשר ספרים — כתבים, כינוס והביא לדפוס: מנחם דורמן ור' קרטון בלוס; הוצאת הקיבוץ המאוחד ועם עובד; 346 עמודים (כריכה רכה).

כתבי „פועל שחור“ של הספרות * למוות לא תהא
כל חזקה על השירה * הנרי מילר ממין נקבה * הכניסיני תחת
כנפך והיי לי אלבום * הפואימה הפדגוגית של אהרון מלמד

את מי, / אילום הכא הוא רק שחק מחוויר, / המתעלה על שדות נמים...
אִדֶּשׁ אינו מקפח את האהבה בשיריו: „ביקשת את שאהבה נפשך, / את ש' אהבה נפשך מעורך, / כלי ראייה הכר' תה — / ותמצאנה... היא באה אליך כפרפר / כנפפה פרח...“ גם בשירי אהבתו אין אִדֶּשׁ מסתיר את בדידותו: „אפוכה בחובות, / אפוכה שאהבה נפשי. / שאהבה נפשי בחובות / תפי, בני כמבקש נפשי...“ הפתיה לשיר האחר רון בקובץ יד כמו מגלה את עולם העבר וזה של אִדֶּשׁ, הכותב: „מוטב לנום מלשכת / אל שולחן הכתיבה הכפר. / הרצפה — כאן שואבת, / הכיסא תחי תיך — / תתחיי כמעט וישכר...“

מדור הסיפורים בכתבי אִדֶּשׁ מציג את אותה חסכנות לשונית של שיריו, את אותו חסך תיאורי שמוטב להם לסופר רבים ללמוד ממנו. כבר בסיפור הפתיחה, הסינא החומלת, הוא כותב: „נחום תומר נתחלחל במשיקתו ושפתיו נרתעו מתוך פילוד, כמתוך פילוד שבי, נועל, משפתי הנערה. העורך הפחד את הנועל, או הוא הוא, הנועל עצמו, ששפט אל תוך נפשו ברמות הנקרה הממשית, הרטיט את המחד המסותר — המסתורי בכותב? איכות תיאורית מתומצתת זו מאפיינת גם את השלג האחרון (שהוא קטע מרומן המסע הארוך לבלי שוב), ואת ארשת הפנים שהוא פתיחה לסיפור, וביח-הגבעה עד הלום. סיפוריו של אִדֶּשׁ הם בבחינת מירכבים תיאוריים מודרניים למדי, במהלכם מעמיק המחבר לתאר עד לפרטי פרטים, בדייקנות היכו- לה לעורר קינאתם של סופרים ישראלים

אחת הדמויות האפורות ואפופות הענווה של הספרות הישראלית, במשך יותר מש' לוחים שנה. בפתח דבר משרטט מנחם דורמן שירטוט מרתק של דמותו של אִדֶּשׁ, שבו הוא מתואר „כאחד, הפוע- לים השחורים של הספרות העברית“ הבלוע עצמו בה — שיקע בה את כיש' רוגו, את טוב-פעמה, את ניסיתו ובעיקר את אהבתו לשפה העברית שהיתה אצלו כמין אהבה שאינה תלויה בכיכר...“

המדור הכוכר יותר מעבודתו הספרותית הוא תרגום של סיפורי-מופת, מה- מעולים שבתרגומים אשר נעשו לעברית, בניניהם היינרד הרוק של גוטספרד קלר, גיוד האלמוני של תומס הארדרי יחד עם זאת, מעט מאוד משיריו וסי- פוריו של אִדֶּשׁ שפירא ראו אור בחייו, וטוב עשו שתי הוצאות-הספרים שחברו להוצאת ספר הכתבים של אִדֶּשׁ שפירא, שבו שלושה מדורים עיקריים: שירים, סיפורים ומסות, שיש בהם להציג לפני הקורא הישראלי מעולמו יוצא-הדופן של אִדֶּשׁ, שראה עצמו כנועל שחור של ספרותנו.

כבר בשיר-הפתיחה בולט עולם הבדי- דיות של אִדֶּשׁ, והוא כותב: „נפשי הלאה כינפה אל תוכה את עיניה / ואחי סומא בשמים כבויים כפתיו...“ (1932). שיריו של אִדֶּשׁ הם שירים מינוריים, מאותם שירים המהווים את הבסיס השירי, שבלעדיו לא תיתכן שירה גדולה. שיריו קיצביים, מחורזים, בעלי דימויים אישיים מאוד, אך יחד עם זאת ציוריים, כפתיה לשירו עיר הגענועים, הפותח את מחזור שירי הזמן הנמוג: „זה אשר לא שכה את העיר / יוצא החוצה לפגוש

רבים, שאִדֶּשׁ היה בבחינת הפועל הש- חור של יצירותיהם, זה שערך אותם, התקין ודאג להם כעורך.

בסיפוריו האדם הזר וחלונות-הקיץ וח- לונות-החורף, ניתן לגלות בינות לשורות, את אותה בדידות המאפיינת את עולמו של א.ד.ש בשיריו.

המדור השלישי שכתבי אִדֶּשׁ שפירא, מדור המסות, חושף את הבסיס התרבו- תי, שעליו יצק אִדֶּשׁ את עולם התר- בות והאות שלו. רשימותיו על ראובן בריינין, אִיא קובנר וחיים לנסקי, מצליח אִדֶּשׁ שפירא להציג אספקלריה של עולם ומלואו, בחסכנות מילולית. כך גם רשימותיו על ספרות היידיש ועל מלך ראזויטש (אביו של הצייר יוסף ברג- נר, ומשורר ביידיש).

רשימה מרגשת, שניתן לקרוא אותה כהספד על עצמו, זו הרשימה על המת- גם המעולה חיים אכרביאיה (מי ש- תירגם לעברית את לאסרו איש טורמס, אנאטול פראנק, פרופסר מריימה

„פועל-שחור“ ספרותי שפירא הפסד על עצמו

באלזאק ועוד רבים), מתרגם שעליו טבע אִדֶּשׁ את מטבע-הלשון: „לאי אחת אתה מתרברב, כביכול: הפועלים השחורים של הספרות העברית. אבל זהו סוג מיוחד של פועלים שחורים מקצו- עיים...“ ושיימה, שכמו פוקחת את עיני הקורא לחוויות התאום הספרותי הזהה של אִדֶּשׁ.

תחת הכותרת חץ ברז, מובאות רשי- מותיו של אִדֶּשׁ מהתקופה שבה ערך את מאזינים (1970/1) בתקופה שמאזינים היה ראוי לקריאה, שלא כמו בתקופות שבהן הוא ערך בידי פקיד-תרבות למי- ניהם. ברשימות אלה מתמודד אִדֶּשׁ עם שברירי אקטואליה תרבותית, החל מסופרים שהלכו לעולמם, וכלה בשמות בתי-הקפה של תל-אביב. בסוף הכתבים מובאת ביבליוגרפיה על אִדֶּשׁ שפירא, ש- קיבץ יוסף ירשלמי, הפורשת את עשייתו של אִדֶּשׁ, כולל שיריו, סיפוריו, פירומוי ותרגומוי במהלך שנות חייו בספרות העברית.

כתבים של א.ד.ש שפירא, הוא ספר מומלץ למדי, „פי הנפש“ של אהבה הספרות העברית.

החוויה הישראלית

השבעה ימים בשנה / וסגור ונשמים וכל היתרי) בגירסתם המולחנת, עולים פי עשרת מונים בערכם, על שירתה של נעמי שמר, משוררת מוסדר ז'בוטינסקי. אלא שכאן המקום להעיר, שכל דור ראוי למשורריו. הדור הקודם היה ראוי ללאה גולדברג והדור של עכשיו ראוי לנעמי שמר.

לכל הפרטים האלה מצטרף פרט נוסף, התורם לתהליך שחיקתה של לאה גולד- ברג. גולדברג היתה חשוכת ילדים, ולא היה מי שיטל לידיו את כתביה. הם נמסרו לידיו של ספק חרון, ספק חוקרי- ספרות בשם טוביה ריבנר, שנטל לעצמו בעלות על מורשתה הרוחנית. ראשית התחיל ריבנר לערום מיכשולים על כל מי ששאף להפיץ את שירי המ- שוררת, בהמשך הוא פירסם פונוגרפיה גרועה עליה (בהוצאת ספריות פועלים + הוצאת הקיבוץ המאוחד). מונוגרפיה, ש- היה בכוחה להמית את המשוררת מחדש, ועד שהאופטרופוס הכללי לא ימצא אי- שיות ספרותית בעלת יעור-קומה תר- בותי שתפעל בניכסי הרוח של המשוררת המנוחה, אין ספק שתהליך שחיקת שירי- תה יימשך.

כל שנותר להוסיף על הכבוד האבוד של לאה גולדברג, זה בית-הפתיחה של שירה בהרי ירושלים, בו היא כותבת: „אני מומלת כאכן בין הרכפים הללו, / כתיב עשב כתום ושדוף ושדוף-קיקי / ארשיה ודוממת...“

נשבע נערי לי שבעים ושבעה, / אמר: כאביב אבואה!; / משירי ארץ אהבתי (מכורה שלי, ארץ-נוי אבייתה — / למלכה אין סוף, למלך אין כתר. /

משוררת-נשכחת גולדברג לכי בנוחות לאה לאה מאוד

שבוע ימים אחרי שהפיזמונאית נעמי שמר וכתה בפרט מוסדר ז'בוטינסקי, כשכתבה-הטלוויזיה מציגה כ,משוררת, נערך בבית-העלמין בגיבעת שאול טקס אזכרה למשוררת לאה גולדברג, ש- הלכה לעולמה 13 שנה קודם לכן. ליד קיבתה של המשוררת ניצבו 13 מתאבלים בילבד.

אני נזכר בשיר לאה גולדברג מתה של המשוררת יהודה עמיחי, שכתב: „לאה גולדברג מתה כיום של זריז, / כפי שרק בשיריה כתבה; / ורחתה את הלוויתה. / ליום מחרת של שמש, / כפי שרק היא“ בהמשך השיר, כותב עמיחי: „לכי עכשיו. איספי את כל הקולות / אליך. קחי אותם אתך. / הם שלך, סוף סוף. / חזרי לשם. מתים מדויקים כמורך. / לא יוכלו לומר כמתו: אני רוצה / לומר. אני חושב שכן. אולי אבוא. / מתים אמרים: לא, אין אני, אינני...“ וכאן באה אחת מהשורות הנפלאות מכל: „לכי במנוחות לאה לאה מאוד...“

כיצד קורה, שבמהלך 13 שנה-הולכת משוררת כלאה גולדברג ונשכחת? האם השחיקה של נצח-השירה-העברית כה חז- קה? האם היא היתה משוררת שנחשבה בחייה ליותר מערכה השירי הסגולי? ספק אם קיים מי שיכול להטיל דופי כלשהו בערך שירתה של לאה גולדברג, ולראייה שירים כמו נחל שלי (היה נערי דגול מרכבה, / זריז, אדמוני, נבוה, /